

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**PŘÍSTUPNOST DIVADEL VE MĚSTĚ PLZEŇ PRO OSOBY
S OMEZENÍM HYBNOSTI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Anna Bošková

Speciální pedagogika

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Káňová, Ph.D.

Plzeň, 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni dne 28.4.2024

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Šárce Káňové, Ph.D. za podporu, důvěru a čas, který mi v průběhu psaní poskytla. Za všechny cenné rady i připomínky, které pro mě vždy byly obohacující. Dále bych chtěla vyjádřit poděkování všem mým respondentům za jejich přínos do výzkumné části mé práce i za veškerý čas, který mi věnovali. Na závěr bych také chtěla vyjádřit velké díky mé rodině a nejbližším, kteří mě během zpracování velmi podporovali.

OBSAH

ANOTACE	2
ÚVOD	3
1 OMEZENÍ HYBNOSTI	4
2 PŘÍSTUPNOST.....	5
2.1 PŘÍSTUPNOST PROSTŘEDÍ	5
2.2 ARCHITEKTONICKÁ PŘÍSTUPNOST	6
2.2.1 Exteriér	7
2.2.2 Interiér	7
2.3 PRÁVNÍ UKOTVENÍ PŘÍSTUPNOSTI	8
2.4 UNIVERZÁLNÍ DESIGN	9
3 DIVADLO	10
3.1 VYBRANÁ DIVADLA V PLZNI	10
3.1.1 Divadlo 1	10
3.1.2 Divadlo 2	10
3.1.3 Divadlo 3	11
3.1.4 Divadlo 4	11
4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	12
4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	12
4.2 VÝZKUMNÝ DESIGN A POUŽITÉ METODY	13
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR A VÝBĚROVÝ VZOREK	14
5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	15
5.1 OBJEKTIVNÍ POZOROVÁNÍ	15
5.1.1 Divadlo 1	16
5.1.2 Divadlo 2	21
5.1.3 Divadlo 3	23
5.1.4 Divadlo 4	26
5.2 ZKUŠENOST OSOBY S ŽITOU REALITOU	28
5.3 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ	32
5.3.1 Rekonstrukce	33
5.3.2 Přístup do budovy	34
5.3.3 Podpora samostatnosti	34
5.3.4 Místa v sále	35
5.3.5 Nouzová evakuace	36
5.3.6 Změny do budoucna	36
6 SHRNUÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	38
7 DOPORUČENÍ DO PRAXE	42
ZÁVĚR.....	45
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	46
SEZNAM SCHÉMÁT, TABULEK A FOTOGRAFIÍ.....	48
SEZNAM PŘÍLOH	I

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá tématem přístupnosti divadel pro osoby s omezením hybnosti na území města Plzně. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak je v divadlech v Plzni řešena přístupnost pro osoby s omezením hybnosti. V teoretické části byla vymezena teoretická východiska, mezi kterými bylo zmíněno omezení hybnosti, přístupnost prostředí vymezená legislativně i architektonicky a byla popsána jednotlivá divadla. Na metodologii navázala druhá, výzkumná část této práce, ve které bylo využito objektivní nezúčastněné pozorování, subjektivní pozorování osobou s žitou realitou a strukturované rozhovory s managementem divadla. Jednotlivé oblasti jsou následně analyzovány a porovnány a přináší nové poznatky o bezbariérovosti divadel v Plzni.

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the topic of accessibility of theatres for people with mobility difficulties on the territory of the city of Pilsen. The aim of the research was to determinate how accessibility for people with mobility difficulties is addressed in theatres in the city of Pilsen. The theoretical part outlined the theoretical background, including notions such as mobility difficulties, accessibility of the environment defined legislatively and architecturally, and descriptions of individual theatres. The methodology was followed by the second, research part of this thesis, which utilized objective non-participant observation, subjective observation of individuals experiencing the reality, and structured interviews with theatre management. The individual areas are subsequently analysed and compared, providing new insights into the accessibility of theatres in Pilsen.

Úvod

V dnešní době je snaha o dosažení větší přístupnosti pro různorodé skupiny stále důležitějším tématem. Jedním z aspektů je zajištění přístupnosti pro osoby s omezením hybnosti ke kultuře. Divadlo, které může poskytovat inspirativní a obohacující zážitky, ale především možnost sociální interakce, by mělo být přístupné všem.

Tématem této bakalářské práce jsou *Možnosti a meze přístupnosti divadel pro osoby s omezením* hybnosti. Téma odráží důležitost problematiky přístupnosti kulturních prostor pro všechny jako základního principu plně inkluzivního města (European Commission, 2016).

Hlavním cílem je *zjistit, jak je v divadlech v Plzni řešena přístupnost pro osoby s omezením hybnosti*. Město Plzeň, jakožto bývalé Evropské hlavní město kultury, s bohatou nabídkou kulturního dění je ideálním místem pro studium této problematiky. Aby byl cíl naplněn, bylo zvoleno kvalitativní výzkumné šetření. Pro výzkum byly zvoleny některé techniky sběru dat, kterými je objektivní pozorování, subjektivní pozorování osoby s žitou realitou a strukturovaný rozhovor s managementem divadla.

V teoretické části se věnujeme vymezení omezení hybnosti, dále předkládáme možné pohledy na přístupnost prostředí a věnujeme se i univerzálnímu designu. Dále představujeme vybraná, do výzkumného šetření zahrnutá divadla. Výzkumnou část uvádí důležitá kapitola metodologie celého výzkumu. Následující kapitola předkládá výsledky výzkumného šetření, na které navazuje jeho shrnutí. Závěrem je doporučení do praxe, kde jsou představeny možnosti řešení zjištěných nedostatků v jednotlivých divadlech.

Záměrem práce je poskytnout konkrétní návrhy řešení pro zlepšení této situace v Plzni. Její výsledky mohou být inspirující pro podniknutí dalších kroků směřujících k vytvoření inkluzivních divadel.

1 OMEZENÍ HYBNOSTI

Společným znakem tělesného postižení je omezení hybnosti. Může se jednat o vady různých příčin, nicméně všechny způsobují omezení výkonnosti v určitých motorických oblastech, včetně pohybu (Čadová, 2015).

Pohyb je nejen stahování a natahování všech svalů a šlach, ale především je to „*sociální síla motivující lidskou soudržnost a kooperaci na všech úrovních lidské existence*“ (Novosad, 2011, s. 38). Díky tomuto tvrzení lze tedy lehce odvodit, že pohyb je určitá sociální interakce, která je pro život nezbytná. Pohyb přímo působí na socializaci a na vývoj jedince. Ovlivňuje jeho samostatnost, schopnost spoluprožívání situací a smysluplnost jeho aktivit.

Tělesné postižení můžeme dělit na dvě podskupiny, kterými jsou postižení vrozené a získané (Novosad, 2011). Imobilita je situace, která člověku neumožňuje pohyb. Dělí se na primární a sekundární, kdy nás v případě této odborné práce bude zajímat pouze imobilita primární, tedy určitý stav, který z důvodu poruch pohybového ústrojí znemožňuje pohyb (Kroupová a kol, 2016). Podle Filipové (1998) lze rozdělit omezení do čtyř skupin. V první z nich popisuje lehkou formu omezení, jde tedy o osoby pohybující se hůře (např. senioři), pro které budou problémy bezbariérovosti jen minimální a úpravy by se mohly týkat strmých vysokých schodišť nebo zvýšení sedačky. Do druhé kategorie řadí osoby s problémem v samotném pohybu, pro které už jsou potřeba rozsáhlejší úpravy, které se týkají především schodišť. Do třetí kategorie řadí osoby na mechanickém a elektrickém vozíku. Ty dále rozděluje na dvě části. Jedni jsou zcela nezávislí na asistenci druhých, druzí jsou na asistenci odkázáni z důvodu například horší funkce horních končetin. Tato kategorie už potřebuje rozsáhlejší bezbariérové úpravy. Čtvrtou, odchýlenou kategorií jsou lidé s progresivní nemocí. Ti se postupně dostávají do všech předchozími skupin a prostory se pro ně stávají čím dál tím méně bezbariérové (Filipová, 1998). V této práci se budeme zabývat třetí z výše zmíněných kategorií, jelikož se jedná o osoby s potřebou největších úprav jak v interiéru, tak v exteriéru.

2 PŘÍSTUPNOST

Tato kapitola se zabývá přístupností, konkrétně přístupností pro osoby s omezením hybnosti do budov určených pro veřejný, tedy také kulturní zájem.

2.1 PŘÍSTUPNOST PROSTŘEDÍ

Přístupnost představuje jednu z obecných zásad základních lidských práv a svobod a z tohoto důvodu je právně ukotvena v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, konkrétně ve článku 9. Tento článek si klade za cíl umožnit lidem s postižením zapojení do všech sfér každodenního života stejně jako zbytku společnosti. Zároveň má sloužit jako podklad ke zrovnoprávnění životních podmínek, přístupu k informacím, dopravě i dalším službám, které jsou poskytovány. Článek 19 stejného dokumentu popisuje nezávislý způsob života a zapojení do společnosti. Tento článek úzce souvisí s přístupností, neboť by podle něj měly mít všechny osoby se zdravotním postižením právo na plnohodnotné zapojení do společnosti. Stejně tak na to navazuje článek 20, který se zabývá otázkou osobní mobility, která by měla být zajištěna v maximální možné míře. Mimo jiné je kladen důraz i na vyškolený odborný personál nebo finanční dostupnost (OSN, 2022).

Stejně tak i článek číslo 30 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením se zabývá zásadou účasti na kulturním životě, rekreací, volným časem a sportem, přičemž osoby se zdravotním postižením by měly mít právo na rovnoprávnou účast na kulturním životě. Tento článek také popisuje přístupnost ke kulturním akcím v obecné rovině i přístupnost do budov, ve kterých dané kulturní akce probíhají, jako jsou například divadla, kina nebo jiné historické budovy důležité pro kulturu dané země (OSN, 2022).

Ani sebelepší nástroje nemohou však plnit svoji funkci v prostředí plném překážek. Proto musí moderní architektura a stavebnictví do své práce zahrnovat bezbariérový design, alespoň v nějaké míře (Slowík, 2016).

Je důležité si uvědomit, že ve společnosti existují dva typy bariér. Fyzické bariéry, tedy ty, které byly vytvořeny projektanty, a psychické, postojové bariéry, tedy bariéry vytvořené neznalostí nebo ignorováním problémů lidí s jinakostí. Vznikají z xenofobie, z nedůvěry. Tím vzniká začarovaný kruh. Dokud budou mezi lidmi psychické bariéry, bude obtížné odstranit ty architektonické. Pokud společnost jako celek nebude vnímat a přijímat osoby s postižením jako svou plnohodnotnou a nedílnou součást, bude nemožné se bariér zbavit (Filipová, 2002).

Zpřístupnění společnosti všem je celosvětovým zájmem. Osoby se zdravotním postižením musí mít stejné příležitosti k účasti na společenském životě, což by jim měla zajišťovat právě přístupnost prostředí, jelikož účast na společenských aktivitách je důležitým faktorem pro udržení pohody člověka (Pettersson, Baudvin & Hedval, 2022).

2.2 ARCHITEKTONICKÁ PŘÍSTUPNOST

Architektura je prostor všude kolem nás a je definována parkovišti, chodníky, lavičkami, schodišti, výtahy a dalšími hmotnými prvky, které jsou pro tento sloh typické. Vzhledem k povaze této bakalářské práce je třeba si architektonickou přístupnost vymezit v teoretických východiscích, na která navazuje výzkumná část. Při odstraňování architektonických bariér je nutné zajistit nejen bezbariérovost budovy, ale také bezbariérové podmínky v dalších prostorách, například ve výtazích, na toaletách, v pokladnách, v přílehlých restauracích. Cílem těchto institucí by se mělo stát zajištění takových podmínek, ve kterých se návštěvníci se sníženou pohyblivostí budou cítit pohodlně, bezpečně a budou moci fungovat co nejsamostatněji. Personál však musí být náležitě vyškolen a informován, aby se jim mohl přizpůsobit (Kroupová & Hanáková, 2021).

2.2.1 EXTERIÉR

Exteriér znamená venkovní prostředí. Jde o architekturu vnějšího světa. Obecně lze shrnout exteriér jako bariéry každodenního života, které většina lidí vůbec nevnímá, jelikož jsou běžné (Filipová, 1998). U osob s omezením hybnosti sledujeme počet parkovacích míst, kterými jednotlivé instituce disponují, vhodnost zvolení délky trasy od parkovacího místa k instituci, stejně jako vzdálenost od městské hromadné dopravy a náročnost překonání s vozíkem, bariéry v podobě schodů nebo obrubníků u chodníku (Šestáková & Lupač, 2010). Zabýváme se i vstupem do budovy, který by měl být, z důvodu zachování důstojnosti lidí na vozíku, bezbariérový a neměl by být někudy zadem, což vyvolává onu nedůstojnost. V případě památkově chráněných budov se nabízí jako možnost umístění informačních cedulí, které navedou osobu k vedlejšímu vchodu (Filipová, 1998).

2.2.2 INTERIÉR

Interiér je pro tuto práci zásadním zkoumaným faktorem. V současnosti existuje mnoho přístupných divadel. Počet míst pro osoby na vozíku je však považován za omezený. Divadla často na webových stránkách zmiňují, že je vhodné, aby tito návštěvníci kontaktovali divadla předem (Kroupová & Hanáková, 2021). Tento fakt je klíčovým faktorem dané problematiky. Divadla umožňují jen několik míst ve zcela nevyhovujících řadách a způsobují tím segregaci osob s omezením hybnosti. Často jsou tato místa v první nebo naopak v poslední řadě, k čemuž se váže i snížená viditelnost celé scény a zároveň i pro starší osoby se jedná o nevyhovující řešení.

Výtahy musí být dostupné všem osobám s omezením hybnosti a člověk na vozíku by se díky němu měl dostat do všech pater zpřístupněných veřejnosti. Stejně tak bezbariérové toalety by měly být oddělené, zvláště pro muže a zvláště pro ženy, zároveň by se mělo počítat i s osobním asistentem. Šatny musí být alespoň z části v souladu s bezbariérovým designem (Šestáková & Lupač, 2010).

Nouzová evakuace je vnímána jako jeden z největších problémů přístupnosti. U osob s omezením hybnosti narážíme na bariéry v podobě schodů (z důvodu nemožnosti využít výtah). Podle Šnajdrové (2007) by se měl při výstavbě či rekonstrukci budovy brát zřetel na osoby na vozíku a měl by se vystavět evakuační výtah, který odstraní veškeré způsobené problémy. Stejně tak by měly být nejméně dvě únikové cesty a minimálně jedna z nich by měla být bezbariérová (Šnajdrová, 2007). Ve Švédsku provedli před 10 lety studii nouzové evakuace z pohledu lidí s postižením. Tento výzkum potvrdil bariéry, které běžně nejsou bariérami, ale v momentě nouzové evakuace se bariérami stávají. Výzkum dokazuje potřebu vzdělanosti a připravenosti personálu, což je také jeden z důvodů, proč se ve výzkumné části věnujeme i jemu. Problém nastává, dle provedeného výzkumu, v případě historických budov, jejichž úprava je téměř nemožná, ovšem znalost a připravenost personálu může tento problém částečně zlepšit (Kecklund, Andrée, Bengtson et al., 2012).

Na celkový počet návštěvníků divadel musí být vyhrazen určitý počet míst pro osoby s mechanickým vozíkem. Podle Šestákové & Lupače (2010) připadá na počet 4-25 míst právě jedno bezbariérové místo.

2.3 PRÁVNÍ UKOTVENÍ PŘÍSTUPNOSTI

Abychom mohli přístupnost zkoumat, věnovat se jí a nacházet mezery v jejím naplňování, je třeba znát stěžejní zákonné a podzákoné normy, které bezbariérovou přístupnost zmiňují a přidávají ji na významnosti. Základním legislativním dokumentem zabývajícím se bezbariérovostí budov je Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, jejíž účinnost skončila k 31.12.2023 a od 1.1.2024 nabytí účinnosti Zákon č. 283/2021 Sb., Stavební zákon, platný již od července 2021 (Vyhláška č. 398/2009 Sb.). Vnímáme tlak a nutnost přestat kategorizovat, terminologie je ve stavebním zákoně jistě přívětivější, ovšem je složité v něm dohledat potřebné informace.

K dané vyhlášce je vhodné zmínit i Metodiku k Vyhlášce č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, která se ještě více věnuje přesným parametrům a popisuje důležitost výběru vhodných prostředků (Zdařilová, 2011). V nově vydaném Zákoně č. 283/2021 Sb., Stavební zákon, je částečně zachována myšlenka přístupnosti, především v § 141 odst. 3, který popisuje přístupnost veřejného prostranství. Dále narážíme na bezbariérovost v § 149, podle kterého musí být zohledněna přístupnost pro osoby s omezením schopnosti pohybu nebo orientace (na veřejných prostranstvích, ve stavbách občanského vybavení). Dále se setkáváme s úpravou přístupnosti v § 295, který zmiňuje úpravu budovy v případě nedodržení požárních či bezbariérových zásad (Zákon č. 283/2021 Sb.).

Nesmíme zapomenout zmínit také Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025, který v oblasti číslo 2 s názvem „Přístupnost staveb, dopravy a pozemních komunikací“ zdůrazňuje články 9 a 20 Úmluvy a popisuje cíle na dané období (Vláda ČR, 2020).

Dalším nezbytným dokumentem, který se v posledních letech čím dál více zmiňuje, je Národní rozvojový program mobility pro všechny, který ve 3. kapitole věnuje svůj zájem odstraňování bariér v budovách (Vláda ČR, 2014).

2.4 UNIVERZÁLNÍ DESIGN

Univerzální design je jedinečným příkladem absolutní inkluze, kterou může svět v rámci rovnosti mezi osobami bez postižení a osobami s postižením dosáhnout. Začal se rozvíjet v 60. letech 20. století ve Velké Británii a USA. Je známý také pod pojmem *design for all* (design pro všechny) nebo inkluzivní design (Preiser & Smith, 2010).

3 DIVADLO

Divadlo je budova používaná k reprezentaci scénického umění a je uměleckou formou, ve které se buduje vztah mezi publikem a performery (Bernard, 1983).

3.1 VYBRANÁ DIVADLA V PLZNI

Plzeň má více než 10 uměleckých budov, a to jak divadel, tak budov, kde se tento druh umění provozuje. Z těchto uměleckých budov byly vybrány ty, které podle statistiky návštěvnosti divadel na území České republiky za rok 2022 očekávaly největší návštěvnost. Prvním z nich je D1 (které je dále rozděleno podle scén na D1A, D1B + D1C), dále D2, jakožto divadlo pro děti, D3 a D4. Je velmi sporné, zda D3 a D4 přísluší do kategorie divadel, ovšem podle Dedery, Institutu umění (2024) a Divadla Net i tato kulturní centra spadají pod divadlo.

3.1.1 DIVADLO 1

Divadlo 1, jak ho známe dnes, bylo postaveno v roce 1902, i když zmínky o divadelnictví v Plzni se objevují již koncem 18. století. V současné době má tři scény – D1A, D1B, která byla otevřena v roce 2014, a D1C (Viktora, Ulrychová, 2015). D1A disponuje 444 místy a nachází se v samostatné původní, památkově chráněné budově. D1B a D1C se nacházejí ve stejné budově, ale jsou opatřeny jinými vchody, D1B disponuje 461 místy a D1C 120 místy (oficiální web DJKT, 2024).

3.1.2 DIVADLO 2

Jde o divadlo, které je o pár desítek let mladší. Vzniklo až v roce 1951, tehdy ještě jako Krajské oblastní divadlo, až později se přejmenovalo. Navazuje na tradici staré loutkářské Plzně a koncem 80. a začátkem 90. let 20. století začala přestavba odpovídající představám dětského loutkového divadla. Otevření divadla tak, jak ho známe dnes, proběhlo v roce 1992. Disponuje celkem 250 místy (oficiální web Divadla Alfa, 2024).

3.1.3 DIVADLO 3

Jedná se o jedinečný kulturní prostor, kde se odehrává divadlo, tanec i promítání filmů. Původně jde o nádražní budovu, která byla v letech 2014-2015 zrekonstruována a vznikl tam kulturní prostor pro nejmenovanou organizaci, která posiluje svobodné umění, především v oblasti divadla a tance v Plzni (oficiální web Moving Station, 2024).

3.1.4 DIVADLO 4

Tato novorenesanční budova byla vystavěna v roce 1901 a původně sloužila pro účely bohatých obyvatel Plzně. Později se z ní stalo kulturní centrum, které shromažďuje filmové, hudební i divadelní umění. Během 20. století prošlo divadlo různými změnami v souladu s proměnou společnosti a jejím soudobým, politickým přesvědčením. Poslední velkou rekonstrukcí prošlo divadlo v roce 2005 (oficiální web Měšťanské Besedy, 2024).

4 METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

V této kapitole popisujeme postupy zkoumání využité při realizaci výzkumného šetření. Od vymezení výzkumného problému přes definování cílů, až po metody sběru dat a výběru vhodného výzkumného designu. Metodologie je věda zabývající se metodami, které se věnují využití výzkumu jakožto poznávacího mechanismu (Reichl, 2009).

4.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

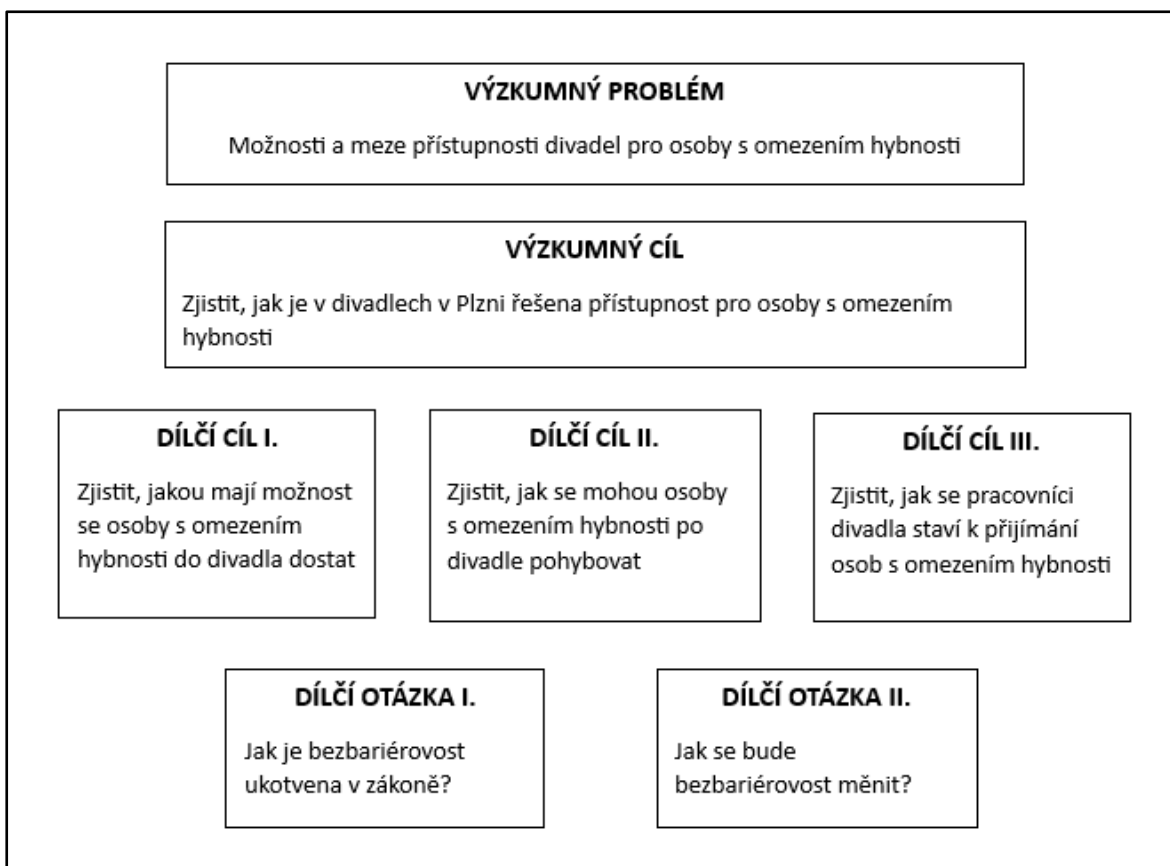
Definováním výzkumného problému se mimo jiné zabývá Ochrana (2019), který jej popisuje jako soubor jevů, při jejichž zkoumání se objevují otázky, na které výzkumník hledá odpověď. Pro tuto bakalářskou práci byl vymezen výzkumný problém *Možnosti a meze přístupnosti divadel v Plzni pro osoby s omezením hybnosti*.

Hlavní (výzkumný) cíl byl definován jako *Zjistit, jak je v divadlech v Plzni řešena přístupnost pro osoby s omezením hybnosti*. Mezi další (dílčí) cíle práce pak patří zjistit, jakou mají možnost se osoby s omezením hybnosti do divadla dostat, jak se mohou osoby s omezením hybnosti po divadle pohybovat a jak se personál staví k jejich přijetí.

Pro vytvoření lepší struktury práce vznikl také cíl symbolický *Poukázat na důležitost tématu přístupnosti veřejných budov pro osoby s omezením hybnosti a na možné změny do budoucna*. Důležitým bodem je také cíl, který bude možné aplikovat do praxe. Pro tuto práci byl vymezen návrh doporučení pro zlepšení přístupnosti divadel pro osoby s omezením hybnosti.

Z vytvořených cílů vzešly také výzkumné otázky, na které byly rovněž hledány odpovědi v rámci prováděného výzkumu. Tyto otázky zní následovně: jak je bezbariérovost ukotvena v zákoně a jak se bude bezbariérovost měnit. V následujícím diagramu je jasně naznačena detailní struktura výzkumného šetření.

Schéma č. 1: Konceptualizace a operacionalizace cílů práce

Zdroj: Archiv autorky, 2023.

4.2 VÝZKUMNÝ DESIGN A POUŽITÉ METODY

Vzhledem k povaze výzkumného problému jsme zvolili pro tuto bakalářskou práci kvalitativní výzkum. Různí autoři ho popisují jako výzkumný proces porozumění založený na různých metodách zkoumání daného problému, který má lidský nebo sociální charakter. Hlavní podstatou kvalitativního výzkumu je sám výzkumník, který se pokouší mezi získanými daty najít souvislosti a pochopit, proč je výzkum takový, jaký je (Hendl, 2005).

Podle Švaříčka a Šedřové (2007) jde o výzkumnou strategii, která usiluje o přesah oproti východisku. Může se tak stát, že závěr zkoumání bude zcela jiný než jeho předpoklad. Je zde kladen důraz na vztah mezi zkoumanými. Na výzkumný problém bylo nahlíženo ze třech různých pohledů, a tudíž byla zachována triangulace, která podle Švaříčka zajišťuje různorodost, kterou se danou problematiku nahlíží.

Je to tedy určitý proces, při kterém jsou použity různé pohledy na výzkumný problém pro jasnější význam a interpretaci vyzkoumaných dat (Švaříček a Šedřová, 2007). Byly použity tři výzkumné metody, jakými se na problém nahlíželo. Jednalo se o objektivní strukturované pozorování, strukturovaný rozhovor a subjektivní zkušenost osoby s tělesným postižením. V této odborné práci jsme zjišťovali, jak je na přístupnost budov nahlíženo legislativně, čemuž se věnujeme především v teoretických východiscích. Během objektivního strukturovaného pozorování vykonaného výzkumníkem, který nevkládá do pozorování vlastní soudy, byly hledány odpovědi v předem daných oblastech. Šablona využitá pro pozorování je přiložena v příloze č. 1. Cílem strukturovaného rozhovoru je získání co možná nejpřesnějších údajů o zkoumaném tématu. Rozhovor je přiložen v příloze č. 2. Respondenti byli anonymizováni na R1, R2. Subjektivní pozorování osobou s tělesným postižením, která byla pro tuto práci anonymizována na RP1, je zaznamenána pomocí stejného záznamového archu, jaký byl využit pro objektivní nezúčastněné pozorování. Pozorování bylo uzpůsobeno s ohledem na tělesné postižení RP1 a do záznamového archu byly přesně zapisovány poskytnuté informace. Součástí byla i fotodokumentace, která napomáhá celkové orientaci v textu a předkládá lepší jasný důkaz o věcech. Největší klíč tkví v hloubkové analýze informací (Švaříček a Šedřová, 2007).

4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR A VÝBĚROVÝ VZOREK

Výzkumný soubor je množina objektů, na které se zaměřuje celý výzkum. Jde tedy o soubor určitých objektů, z nichž je definován, zachycen a identifikován daný soubor a z něhož je proveden výběr (Reichl, 2009). Pro zpracování tohoto výzkumu byly vybrány jako výzkumný soubor budovy poskytující divadelní umění v Plzni, které dle různých zdrojů spadají pod divadla. Z tohoto průzkumu byl následně vybrán výběrový vzorek na základě statistik návštěvnosti. Z tohoto průzkumu vzešla 4 divadla, která se nachází v 5 různých budovách. Z důvodu zachování anonymity jsou v práci označena jako D1, D2, D3 a D4.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

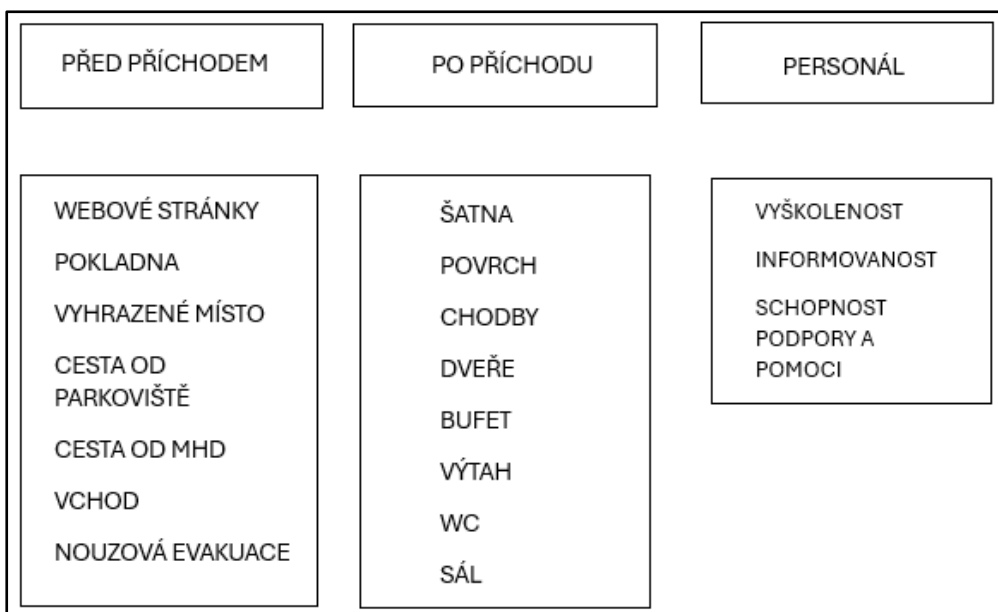
V této kapitole interpretujeme výsledky námi prováděného výzkumného šetření založeného na objektivním strukturovaném pozorování, subjektivním pozorování osoby s žitou realitou pohybového postižení a strukturovaných rozhovorech s managementem vybraných plzeňských divadel.

5.1 OBJEKTIVNÍ POZOROVÁNÍ

Hlavním výzkumným cílem pro pozorování bylo *Zjistit, jak je v divadlech v Plzni řešena přístupnost pro osoby s omezením hybnosti*. Šetření bylo provedeno v době, kdy v divadlech nikdo nebyl, a tedy mohlo být provedeno důkladně, včetně měření. Zúčastněný pozorovatel měl k dispozici přehled přesných stavebních možností, které byly vytaženy z Vyhlášky č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, a pro záznam pozorování byl vytvořen záznamový arch (viz Příloha č. 1), který se stal následně podkladem pro vyhodnocení této části výzkumného šetření. Výzkumník v osobě autorky této práce rovněž nekládal do pozorování vlastní soudy a držel se pouze faktů.

Celý záznamový arch je rozdělen do 3 hlavních oblastí. První oblast se zaměřuje na vše, co se děje před příchodem osoby s omezením hybnosti. V rámci této oblasti se zaměřujeme na podané informace (na webových stránkách a na pokladně), následně na okolí (vyhrazené místo, cesta od parkoviště / MHD), vchod do objektu a nouzovou evakuaci. Druhá oblast se zaměřuje na vnitřní část divadla, tedy, co se děje po příchodu osoby s omezením hybnosti. Zaměřujeme se na šatny, povrch a chodby, dveře, bufet, dostupnost výtahů a samotný sál. Poslední oblast se zaměřuje na personál, jak je informovaný a schopný osobu s omezením hybnosti podpořit. Pro lepší přehlednost je do textu vloženo schéma č. 2, které napomáhá lepšímu pochopení celého pozorování.

Schéma č. 2: Oblasti pozorování

Zdroj: Archiv autorky, 2023.

Celé pozorování je doplněno o mezinárodní škálu přístupnosti: zcela přístupné (1), částečně přístupné (2) a zcela nepřístupné (3). Díky této škále bylo možné následně objektivně přístupnost vyhodnotit. Na základě pozorování byla jednotlivým oblastem přidělena čísla odpovídající této škále, čísla pak byla zprůměrována.

5.1.1 DIVADLO 1

První divadlo, kterému se věnujeme je D1, jehož charakteristiky jsme popsali již v teoretické části této práce. Celý divadelní komplex je dělen na 3 scény ve dvou různých budovách v Plzni.

D1A

Před příchodem: Na webových stránkách jsou vypsány pokyny a možnosti usazení osob na vozíku. Podle nich je nutné kontaktovat divadlo předem, disponují místy na kraji 9.-11. řady a výtah je k dispozici u bočního vchodu. Upozorněme na zcela nevhodné označení kategorie „informace pro HCP“. Pokladny se nacházejí v divadle. Na celkový počet 34 parkovacích míst jsou 2 pro držitele průkazu ZTP, což je dle vyhlášky dostačující. Od parkovacích míst je sjízdnost cesty lehce komplikovanější, jsou tam kostky, ale není to daleko. Cesta od hromadné dopravy je horší, vede přes kostky a tramvajový pás. Hlavní vchod je zcela bariérový a nedostačující, proto osoby na vozíku musí využít boční vchod, kam vede nájezd, a následně plošina, která je vyveze pouze do přízemí.

Uvnitř divadla: Výtah, i když je dána informace, že je, v budově nikde není. K pokladně nemá šanci se osoba na vozíku dostat, jelikož tam nikde není rampa, kterou by se mohla osoba na vozíku dostat do předsálí přízemí. I tak jsou pokladny nedostačující, není tam dost volného prostoru pro vozík. Vše dokazuje fotografie č. 1. Celá pokladna je ohraničena zábradlím, které je blízko přepážky, a proto je nemožné tam zajet.

Fotografie č. 1: Pokladna

Zdroj: Archiv autorky, 2024.

Šatny jsou dostačující, i když pult s podáváním věcí je lehce vyšší, než by musel být. Chodby nejsou moc široké, takže 2 vozíky proti sobě by se těžko vyhnuly. Povrch je potažen kobercí, kde se musí osoba na vozíku zasekávat. Průchodové dveře nadržují na místě, takže do procházejícího neustále narážejí, klika je dost vysoko, takže je téměř nemožné, aby osoba na vozíku dveře otevřela sama. Bufet se nachází v 1. patře, které není přístupné vůbec, proto se osoba na vozíku do něj nemá šanci dostat. I přesto je ale bufet zcela neuzpůsoben pro potřeby těchto návštěvníků. V divadle je vytvořen i samoobslužný bar, který je v předsálí přízemí, kam ale vede 5 schodů, jak dokazuje fotografie č. 2, a je tedy také pro osoby na vozíku nepřístupný.

Fotografie č. 2: Samoobslužný bufet

Zdroj: Archiv autorky, 2024.

Program je na stabilním místě ve výšce, která je absolutně nevyhovující pro osobu na vozíku. Stejně tak je to i s plánem nouzové evakuace. Toaleta je k dispozici jedna, mimo hlavní provoz, u schodů na 2. balkon. Je dle vyhlášky dostačující a prostorná. V sále by mělo být k dispozici minimálně 6 míst, jsou však jen 4, což je absolutně nedostačující, navíc jsou na kraji. Na 1. ani na 2. balkon nemá osoba na vozíku možnost se dostat. Evakuace rovněž není vyřešena.

D1B

Před příchodem: Na stránkách se dočteme, že je, stejně jako u D1A, nutné kontaktovat dopředu, je však zajištěn bezbariérový přístup a jsou 4 připravená místa za 22. řadou. Pokladny nejsou součástí divadla, nachází se za budovou D1A a jsou zcela nepřístupné, nachází se tam 3 schody dolů, které osoba na vozíku nepřekoná. Na parkovišti jsou 2 vyhrazená místa pro držitele průkazu ZTP a cesta od parkoviště je bezbariérová a krátká. Zároveň je možné zastavit i přímo před divadlem, v tu chvíli jde o přístupnou variantu vchodu. Cesta od hromadné dopravy je náročnější, je třeba překonat tramvajový pás a kostky. Vcházet je možné ze dvou stran. Zepředu, tedy blíže od hromadné dopravy, jsou dveře těžké, ale za použití síly se dají otevřít samostatně. Vchod z boku, což je blíže z parkoviště, který zároveň hned navazuje na toalety v přízemí, bistro či vchod k šatně je náročnější kvůli dvojitým dveřím, zároveň je ale klika ve vhodné výšce.

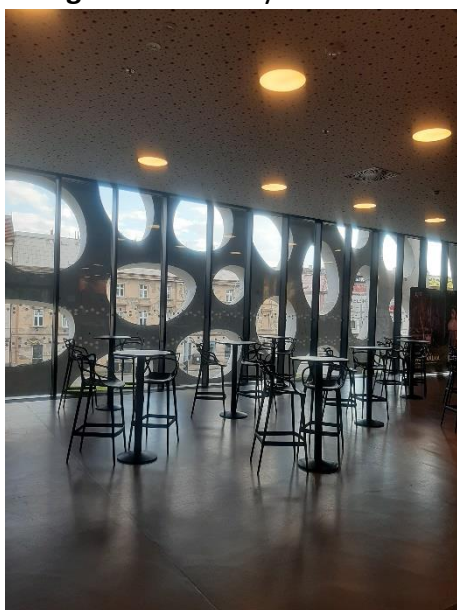
Uvnitř divadla: Šatny jsou nevhodně přizpůsobeny pro osobu s omezením hybnosti. Je tam málo místa, bariéry v podobě červených kulatých sedaček, které jsou i tak nízké, že nejsou vhodné ani pro starší osoby s ohledem na stav jejich kloubů, jak je patrné na fotografii č.3.

Fotografie č. 3: Šatna

Zdroj: Archiv autorky, 2024.

Vydávací pult je velmi vysoký, vozíčkář na něj nedosáhne. Šířka chodeb je vhodná, ovšem na cestě se nacházejí překážky (červené kulaté sedačky, stolky v 1. patře, stolky od bufetu ve 2. patře). Podlaha je protiskluzová. Bufet je nevhodný, po celém svém obvodu je nadměrně vysoký a není tak počítáno s lidmi na vozíku. Stolky jsou buď příliš vysoké, jak je patrné z fotografie č. 4, nebo naopak příliš nízké, takže pod ně vozíčkář nezajede. Program je ve výšce přesahující normu, je tedy zcela s bariérami. Výtahy jsou v budově 2, oba jsou dostupné z přízemí až do 2. patra, kde se nachází sál. Otevírají se z obou stran, což je výhoda, jelikož není potřeba se ve výtahu otáčet. Toalety se nachází v 1. patře, v každé sekci jeden (1 dámský, 1 pánský), rozměrově však neodpovídají parametrům novostavby. V samotném sále jsou přístupná pouze místa zcela při vstupu (tedy za 22. řadou), podle zákona by jich na kapacitu 461 diváků mělo být 7. Z 22. řady je horší viditelnost i slyšitelnost. Nouzová evakuace není zcela vhodně vyřešena.

Fotografie č. 4: Stoly u bufetu

Zdroj: Archiv autorky, 2024.

Personál: Personál se jeví jako neochotný podpory, případně i dopomoci osobě na vozíku. Starají se jen o svoji práci, která spočívá v prodávání lístků či programů.

D1C

Před příchodem: Na stránkách získáme informace, že je možné sedět na úrovni 1. řady vpravo a pro využití výtahu je nutné kontaktovat další osoby. Parkoviště i cesta od něj, stejně jako od MHD je stejná, jako u D1B. Vchod na tuto scénu je z boku divadla, tedy blíže od parkoviště. Je tam lehký práh, který je možné překonat, ovšem neobejde se to bez komplikací.

Uvnitř divadla: Šatny jsou v dostačující výšce a jsou tedy vhodné. Chodby nejsou moc široké, což znemožňuje setkání více vozíků proti sobě, povrch je lehce kluzký, což je nevhodné řešení pro osobu na vozíku. Bufet je zcela nevhodně upraven, je ve výšce absolutně nevyhovující pro osobu na vozíku, je tedy nemožné, aby si osoba objednala sama bez asistenta. Stoly jsou naopak vhodně zvoleny, vozík se pod stůl hezky vejde, ovšem jejich celkové rozložení je spíše bariérou, která brání ve volném pohybu po chodbě. Program je v nevhodné výšce. Toalety jsou v dolní části scény u bufetu, bezbariérová je jedna, a to v dámské části, což není vhodné řešení. Parametry WC jsou v pořádku. Výtah je na této scéně jeden, ovšem není vždy přístupný. Přístup do samotného sálu je vybaven schody, které jsou strmé a úzké, není tedy možné využití pohyblivé plošiny. V případě nefunkčnosti

výtahu je tedy zcela nemožné se do sálu dostat. Sál je postaven do elevace, takže jediná možnost sezení je před první řadou z pravé nebo levé strany, uprostřed to není možné, jelikož by přes vozíčkáře nebylo vidět.

Hodnocení: Na základě výše popsaných postupů hodnocení bylo D1A ohodnoceno číslem 2,41; D1B hodnotou 2,12 a D1C hodnotou 1,94. Průměrem těchto hodnot je 2,16, tedy kategorie částečné přístupnosti.

5.1.2 DIVADLO 2

Divadlo 2 má v Plzni dlouholetou tradici a historii. Poslední velká rekonstrukce proběhla v roce 2017/2018, kdy již platila Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb.

Před příchodem: Informace na stránkách o bezbariérovosti zcela chybí. Pokladny se nacházejí uvnitř divadla. Městská hromadná doprava má dvě zastávky, od nichž vede cesta do kopce, nebo cesta z kopce, která je ale komplikovanější a setkáváme se na ní s více bariérami. Vyhrazené místo pro držitele průkazu ZTP zcela chybí, proto je nemožné hodnotit cestu od parkoviště a její přístupnost. Vchody do budovy jsou dva: první vchod začíná schodem, který je nemožné na vozíku překonat, poté následuje ještě práh a celkem těžké dveře, které se otevírají ven, takže by osoba na vozíku ze schodu spadla. Názorná ukázka je na fotografii č. 5. Druhý z vchodů není v žádném ohledu bezbariérový, jsou tam velmi strmé schody, které nejsou nijak upravené.

Fotografie č. 5: Vchod

Zdroj: Archiv autorky, 2024.

Uvnitř divadla: Od vchodu je připravená plošina, která je však zastaralá, a proto se dost třepe. Šatny jsou v budově dvě, jedna je u více bariérového vchodu do sálu, druhá u druhého vchodu. Pozitivně lze hodnotit snížený pult, takže si může osoba na vozíku sama uložit kabát, bez jakékoliv asistence. Chodby šířkově odpovídají parametrům vyhlášky, povrch je ovšem lehce kluzký, tedy ne zcela vhodný pro elektrický či mechanický vozík. Bufet je opatřen stolky, které jsou výškově vyhovující, ovšem stavebně ne, jelikož mají jen jednu nohu, která brání možnosti pod něj s vozíkem zajet. Výtah není k dispozici. Toaleta je pouze jedna, a je přímo součástí dámských toalet, není nijak oddělena, nachází se opět u více bezbariérového vchodu do divadla, ovšem je na euro klíč, který může být v případě zapomenutí či ztráty fatálním problémem. Program je na stolicích u bufetu, tedy lehce viditelný.

D2A: Do velkého sálu je přístup přes stabilní rampu, která je ovšem pouze u jednoho vchodu do sálu. Dveře bývají při vstupu do sálu otevřené. V sále jsou dostupná 2 místa vedle sebe na úplném kraji sálu na úrovni 7. řady, což je patrné z fotografie č. 6.

Fotografie č. 6: Místa v sále

Zdroj: Archiv autorky, 2024.

Jsou navázána na únikovou cestu, tedy zpět na stabilní rampu. Nouzová evakuace není bezbariérově vyřešena. Předpokládáme využití plošiny, která je však pomalá a není tak možné rychle jednat na případnou vzniklou situaci.

D2B: V malém sále jsou mobilní židle a je tedy možné si vybrat místo téměř kdekoliv. Povrchem je však koberec, který ze všech dostupných zdrojů není vhodným povrchem, jelikož se na něm vozík zadrhává. Nouzová evakuace je stejná, jako u D2A.

Personál: Co se týká personálu, má nějaké základní informace, ovšem není dle výpovědi zcela připraven na podporu vozíčkářů.

Hodnocení: Na základě objektivní škály bylo D2A přiděleno hodnocení 2,06 a D2B hodnocení 1,94. Průměrem těchto hodnot je 2, tedy přesně částečně přístupné divadlo.

5.1.3 DIVADLO 3

Prostor nynějšího sídla nejmenované nestátní neziskové organizace sloužil kdysi jako nádražní budova. V roce 2014/2015 proběhla velká rekonstrukce, která uvedla prostor do nynější podoby. Přesto se ale stále jedná o nádražní budovu, a jelikož se z určité části jedná o chráněnou památku, je obtížné ji upravit více bezbariérově.

Před příchodem: Kulturní prostor se na webových stránkách prezentuje jako bezbariérový. Pokladny se nachází uvnitř prostoru, nejsou pevně dané, a když ano, dosahují výšky vhodné

pro vozík. Městská hromadná doprava má dvě zastávky na různých stranách, obě jsou dobře dostupné. Viditelným problémem je chybějící vyhrazené místo pro držitele průkazu ZTP. Organizace při rekonstrukci vyřešila tuto záležitost tak, že je možné na krátkou dobu zastavit na sníženém chodníku přímo před vchodem do budovy. Vchod do budovy je zajištěn vhodně, je bezprahový s dvoukřídlými dveřmi, které se otevírají poměrně snadno.

Uvnitř divadla: Šatny jsou, stejně jako pokladny, mobilní – jde pouze o ramínka na bundy, které jsou však v nevhodné výšce pro osobu na vozíku. Chodby jsou široké a není tedy možné, aby se dva vozíky střetly. Povrch je protiskluzový a lehce vroubkový, což může být jak výhodou, tak i nevýhodou právě pro vozík. Bufet se nachází v přízemí, je zcela přístupný, výška stolů je adekvátní pro možnost vozíku si pod něj zajet. Samotný pult bufetu je nepatrně vyšší, stále ale přístupný. Program nebo informační tabule jsou v tomto prostoru mobilní, bývají na stolech v bufetu, před vchodem, vše ve výšce očí osoby na vozíku. V přízemí se nachází také jedna bezbariérový toaleta, která splňuje parametry vyhlášky. Pozitivem tohoto WC je, že není třeba žádat personál o speciální klíč, který by jej otevřel, je otevřený po celou dobu. Výtah do suterénu není v budově k dispozici.

D3A: Malý sál se nachází v přízemí, které je zcela přístupné, není tam potřeba využití výtahu ani jiných náhradních řešení. Sál se nachází za bufetem, je tedy nutné projet bufetem, který je volně přístupný, není oddělen žádnými dveřmi. Dveře do malého sálu jsou skleněné, posuvné a otevírají se do šířky přesahující minimální parametry pro přístupnost popsané ve vyhlášce. Samotný sál je mobilní, často se zde pořádají schůze a konference, není zde tedy přesně vymezeno jeviště a hlediště, což umožňuje zcela bezbariérový prostor.

Součástí přízemí je i výše zmiňované WC, které je plně bezbariérové. Při nutné evakuaci je třeba přejet přes celé patro ven k hlavním dveřím, bariérou by mohly být židle od stolů v bufetu, které stojí v cestě.

D3B: Do velkého sálu vedou velmi strmé schody, výtah není k dispozici. Podle pozorování jsme došli k závěru, že se osoba na vozíku musí dostat do skutečně fungující nádražní budovy, která je přímo naproti budově divadla, odkud sjede výtahem na perón a dojede ke dveřím, které jí personál otevře a osoba vyjede po stabilní rampě, kterou je možné vidět na fotografii č. 7, nahoru do suterénu, kde je vstup do sálu.

Fotografie č. 7: Rampá

Zdroj: Archiv autorky, 2024.

Součástí sálu je i věšák na ramínka (mobilní šatna), opět je ale ve výšce nevhodné pro osobu na vozíku. Do sálu je volný přístup, dveře jsou dvoukřídlé s otevíráním ven, které je pro osobu s omezením hybnosti vhodné. Celá elevace je mobilní, ovšem nejčastěji je postavena klasicky, což znemožňuje osobě na vozíku se dostat do jiné než do první řady, zbytek je do schodů. Součástí suterénu jsou i WC, rozdělené na dámské a pánské, bezbariérový je však pouze jeden na dámských toaletách, což není vhodné vyřešení bezbariérových WC. Nouzová evakuace je vyřešena přes rampu dveřmi přímo na vlakové nástupiště a přes něj do výtahu v protější budově.

Personál: Personál je dle pozorování informován a schopen poskytnout podporu i pomoc, kterých je, zvláště při návštěvě velkého sálu, třeba.

Hodnocení: Podle pozorování získalo D3A hodnocení 1,25 a D3B hodnocení 1,47. Průměrem těchto hodnot se stává číslo 1,36. Podle škály se tedy jedná o zcela přístupné divadlo, i když je dle dané hodnoty patrné, že i zde je prostor pro zlepšení.

5.1.4 DIVADLO 4

Jedná se o novorenesanční kulturní prostor, který má v Plzni dlouholetou tradici. Poslední rozsáhlou rekonstrukci zažil v roce 2005, kdy stále platila stará vyhláška o bezbariérovosti č. 369/2001 Sb.

Před příchozem: Na webových stránkách jsou informace až zcela dole, ovšem jsou sepsány přehledně a srozumitelně. Pokladny nejsou přístupné z hlavního vchodu, musí se složitě projít celou budovou. Vyhrazených míst je hned několik, 4 před samotnou budovou a uvnitř ve dvoře, kam se může najet a osoba na vozíku se tam vysadí. Cesta od parkovacího místa je v případě parkování na dvoře jednoduchá a bezbariérová, v případě parkování před budovou složitá, neoznačená a příliš dlouhá. Hromadná doprava má různé zastávky na všechny strany, od hlavní ulice jde o cestu bez bariér, a tím pádem i bezpečnou. Vchod do budovy je zajištěn přes dvůr, hlavní vchod je bariérový, opatřený schody. Ve dvoře je plošina, která vyveze osobu s omezením hybnosti do úrovně přízemí a následuje výtah, kterým se může člověk dostat do dalších sálů. Jedná se o jediný možný vstup do budovy.

Uvnitř divadla: Šatny disponují velkým prostorem, vydávací pult je však ve vyšší výšce, než by měl být. Chodby jsou široké, ovšem povrch je lehce kluzký, což není vyřešeno zcela vhodně. Dveře jsou po celou dobu příchodu a odchodu návštěvníků otevřené, nemusí se s nimi manipulovat a vozík (i elektrický) se do nich vejde. Bufety jsou v budově dva, oba jsou zcela nepřizpůsobeny osobě na vozíku, jelikož jsou ve výšce, která je zcela nevyhovující. Bufet na balkoně velkého sálu je navíc opatřen schody, přes které se osoba s omezením hybnosti nedostane. Informační tabule je před budovou, a i v budově je v úrovni očí. Výtah je k dispozici, zajišťuje přístup do velkého sálu i na balkon. Toaleta je dostatečně prostorná, ovšem je na euro klíč, což může být problémem ve chvíli, kdy si vozíčkář svůj euro klíč zapomene.

D4A: Malý sál disponuje maximálně 272 místy, v případě vytvořeného prostoru pro divadelní představení disponuje jedním až dvěma místy pro osobu na vozíku a doprovod, záleží na šířce jeviště.

D4B: Stejně jako u malého sálu disponuje v případě divadelního představení velký sál maximálně 2 místy pro osobu s omezením hybnosti. Velký sál má však kapacitu až 700 míst, v případě divadla jde o 648, případně 543 míst, opět záleží na šířce jeviště. Problémem je stupínek, jak demonstrujeme na fotografii č. 8, který se nachází ve velkém sále po jeho obvodu, který není možné nijak překonat. Na balkon se neprodávají vstupenky pro osoby s omezením hybnosti, ačkoliv je výtahem přístupný.

Fotografie č. 8: Stupínek

Zdroj: Archiv autorky, 2024.

D4C: V případě sálu určeného pro dětská představení je nutné se z přízemí dostat do sklepa, kterým musí osoba s omezením hybnosti projít, aby se dostala do zmíněného sálu. Je to proto, jelikož od hlavního vchodu vedou přímé schody dolů do suterénu, kde se divadélko nachází.

Personál: Dle pozorování je personál informovaný a ví, co dělat a jak s vozíčkářem pracovat. Problém nacházíme při nouzové evakuaci z divadélka, jelikož aby se osoba na vozíku dostala k výtahu, musí znovu absolvovat velmi zdlouhavou cestu sklepem, která by byla v případě katastrofy nebezpečná. Z D4A i D4B vede přímá cesta k evakuačnímu výtahu, kam by se měl člověk dostat bez problémů do pár vteřin.

Hodnocení: Po využití pozorování, kterému přidělíme hodnoty z mezinárodní škály pro pozorování, získáme v případě D4A hodnotu 2, v případě D4B hodnotu 2,35 a v případě D4C hodnotu 2,23. Průměrem těchto hodnot se stává číslo 2,19. Tato hodnota reprezentuje částečně přístupnou budovu.

5.2 ZKUŠENOST OSOBY S ŽITOU REALITOU

Jednou z výzkumných metod této bakalářské práce je pozorování osobou s žitou realitou. Pro tuto bakalářskou práci byl zvolen RP1, jehož specifíkem je elektrický vozík. Ten je, na rozdíl od mechanického širší a těžší a umožňuje tak nahlédnout na bezbariérovost hlouběji. Zároveň se RP1 v oblasti přístupnosti pro osoby s omezením hybnosti angažuje již několik desítek let, a proto má v této oblasti zkušenost. Pozorování bylo uzpůsobeno s ohledem na jeho tělesné postižení, do záznamového archu bylo zapisováno přesně dle jeho výkladu. Před začátkem výzkumu byl s RP1 podepsán informovaný souhlas přiložený v příloze č.3. Objektívni pozorování bylo vykonáno jindy než v jeho přítomnosti, čímž se zabránilo možnému vzájemnému ovlivnění vnímání přístupnosti.

D1A: Je potřeba kontaktovat divadlo dopředu, že se tam člověk chystá, což je dle RP1 ponižující. Od parkovacího místa, které je přístupné, se člověk „*drkotá*“ k bočnímu vchodu, kde musí zazvonit a „*potupně čekat na pomoc*“ (RP1). Boční vchod je jedinou možností, jak se do divadla vozíčkář dostane, do přízemí musí vyjet plošinou, která se kýve. Toaleta je solidně vybavena, vhodně upravena, ovšem není na vhodném místě. Vozík se někdy po koberci zadrhává. Vstupní dveře jsou těžké a není skoro možné je z vozíku odtlačit. Do šaten většinou jde asistent, stejně tak do bufetu. Když jde RP1 na představení sám, tak si nedá žádné občerstvení, protože je pro něj nemožné se do bufetu dostat. Stejně tak bundu si nechá u sebe. Na program se nedívá, protože i kdyby chtěl, není na něj vidět, je v neadekvátní výšce. V samotném sále je úplně na kraji, je to pochopitelné, protože se jedná o historickou budovu, na druhou stranu „*se mohli v tomhle století už trochu snažit o změnu*“ (RP1). Personál byl milý, ovšem ne zcela ochotný napomoci.

D1B: Od parkovacího místa je vchod podle RP1 vhodně dostupný, dveře jsou trochu těžší, ale nezadrhávají se. Do šatny jde opět někdo jiný. Ze šatny vede dobrá cesta k výtahu, který zpřístupňuje obě patra. Výtah se otevírá z obou stran, což je podle něj vyhovující, protože se nemusí vyjíždět pozadu. Toaleta je slušná, vhodně velká a vybavená. Do bufetu musí dojít asistent, jinak by nebyl přístupný. Člověk se přisune co nejbližší ke stolku s křesly, protože mu nic jiného nezbývá, ale občas má pocit, že na cestě překáží. Místo nahoře je podle něj dostačující, i když si občas stěžoval na horší viditelnost. V budoucnosti, s nadcházejícím stářím vnímá problém viditelnosti a slyšitelnosti celého představení – zvuk se podle RP1 odráží od zadní stěny, u které RP1 sedí, což slyšitelnost zhoršuje. Stejně tak to snižuje i celkový dojem z představení. Personál vnímal jako neochotný, když se na něco zeptal, odbyli ho, zároveň to ale vnímá jako určitým směrem dobrý tah k samostatnosti.

D1C: Dostat se přes práh do divadla je komplikovanější, ovšem s výkonnějším vozíkem to jde lehce. Šatna způsobuje drobné problémy, ovšem ze všech tří scén je vyřešena nejvhodněji. Záchod je vhodný, ovšem není příjemné být opačného pohlaví a chodit na dámské toalety, zároveň je to ale pochopitelné, protože na přístupnost obou toalet není prostor uzpůsoben. Toaleta je vhodně vybavena, nebyl tam RP1 shledán žádný problém. Bufet je však vyřešen zcela nevhodně a bez asistenta by si RP1 nemohl nic objednat, personál nebyl příliš vstřícný. Stoly u bufetu způsobují bariéru při přecházení chodby tam a zase zpět, ale lze se jim vyhnout. Dva vozíky proti sobě by se ale nevyhnuly. Výtah je trochu nepraktický, ale splní svůj účel. Sál je koncipován vzestupně a není nijak vyřešena přístupnost do vyšších řad. Jediná možnost je být dole na kraji první řady, což je nevýhodné, protože je tam horší rozhled na scénu a RP1 si přišel velmi segregován od ostatních návštěvníků. Personál je u D1C stejný, jako u D1B, proto ho nelze hodnotit jinak.

První překvapení u **D2** bylo hned při příjezdu autem, kdy neměl RP1 kde zaparkovat, jelikož tam není žádné označené parkovací místo pro osoby na vozíku. Cesta od parkoviště je nepřístupná, hlavním problémem jsou kostky a absence bezbariérové trasy – „*tady se vůbec s vozíčkáři nepočítá*“ (RP1). Další bariérou byla teoretická nemožnost se do divadla dostat přes schod, který je u prezentovaného bezbariérového vstupu. Nakonec přiběhla pracovnice s nájezdovou plošinou, která ale nebyla příliš široká, takže bylo velké riziko nemožnosti přístupu. Zdvihací plošina je dle RP1 už v pořádku, ale je pomalá. Šatna není podle něj zcela vyhovující. Bufet byl ve výšce, která neodpovídala osobě na vozíku, takže si nic neobjednal, jelikož mu to bylo znemožněno, stejně tak nájezd ke stolkům u bufetu byl značně ztížen z důvodu jedné prostřední nohy. Na chodbách nevidí RP1 žádný problém, chodby jsou dle jeho pohledu dostatečně široké. Hlavní problém vnímá v přístupu do samotné budovy, který je velmi komplikovaný.

D3 RP1 neznal a neměl na něj proto žádný názor. Od parkoviště se mu cesta zdála přístupná, což je jedno z kritérií pozorování. Cesta ode MHD byla komplikovanější z důvodu oprav silnice v blízkosti. Do samotné budovy je přístup dobrý, široký. První, čeho si všiml, byla volně přístupná toaleta, která je vhodně uzpůsobena pro osobu na vozíku. Pokladna jako taková v budově není, je pohyblivá, takže uzpůsobena i potřebám osobám na vozíku. Kavárna / bufet je vhodný, jen pult, u kterého si člověk objednává, je vyšší, což RP1 hodnotí mínusovým bodem. Stolky mu však přišly adekvátní a vhodné pro osoby s omezením hybnosti. Malý sál hodnotí jako bezproblémový, šatnou se rozumí věšáky, na které ale osoba z vozíku nedosáhne, takže je potřeba asistence, jinak je ale malý sál uzpůsoben. Problém vnímá RP1 u velkého sálu v suterénu, jelikož do něj vede dost schodů. RP1 se dotazoval personálu na možnost přístupu do sálu.

Byl převeden na druhou stranu ulice do nádražní budovy, kde sjel výtahem, načež projel přes nástupiště až ke dveřím, které mu personál otevřel. Vše probíhalo v době, kdy měl přijet vlak, takže bylo na nástupišti rušněji. RP1 vnímá tuto skutečnost za zbytečnou, ukazuje se všem čekajícím, což mu nebylo zcela pohodlné. Přístup do velkého sálu mu zdál zbytečně komplikovaný a vidí v tomto ohledu negativum tohoto divadla. Bezbariérová toaleta je v suterénu umístěna na dámské straně, což vnímá jako špatné rozhodnutí. V sále byl umístěn do první řady, což vnímal jako ne zcela vhodně, zároveň si byl ale vědom toho, že není jiná možnost. Personál se mu zdál milý.

Vchod z přední strany do **D4** není umožněn, což dělá samo o sobě podle RP1 budovu více bariérovou. Zároveň ale vnímá problematiku památkově chráněné budovy. RP1 zná bezbariérový vchod ze dvora, ale pro nově příchozí postrádá ukazatel bezbariérového vchodu. Vyvezení jedno plošinou, pak druhou plošinou a následné přejítí k výtahu vnímá RP1 jako komplikované. Šatna je podle něj vyšší, takže není pro jeho potřeby zcela uzpůsobena. Malý sál je podle něj přístupný a nevnímá v něm žádnou komplikaci, horší je to s velkým sálem. Při představení má možnost usazení na dvou místech na kraji, což vnímá RP1 jako nedostatečné. V případě jiného uspořádání není možné sedět jinde, než na levém kraji (u dveří), případně vzadu, bariérou je pro něj stupínek, který nepřekoná. Bufet je zcela neuzpůsoben osobě na vozíku. Do divadélka je „vláčen“ přes sklep, což připadalo RP1 nedůstojné. Nouzovou evakuaci také vnímá jako komplikovanější, hlavně z divadélka, kde musí opět přes sklep, což mu přijde jako nebezpečné. Personál vnímal jako schopný.

Pro porovnání hodnocení podle škály vkládáme vedle sebe dvě tabulky, ze kterých je možné vyčíst rozdíly mezi pozorováním provedeným výzkumníkem a subjektivní zkušeností osoby s tělesným postižením.

Tabulka č.1: Porovnání pozorování

OBJEKTIVNÍ POZOROVÁNÍ PROVEDENÉ VÝZKUMNÍKEM		SUBJEKTIVNÍ ZKUŠENOST OSOBY S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM	
Hodnocení divadla	Body	Hodnocení divadla	Body
D1A	2,41	D1A	2,47
D1B	2,12	D1B	2,18
D1C	1,94	D1C	2,06
D2A	2,06	D2A	2,18
D2B	1,94	D2B	2,06
D3A	1,25	D3A	1,25
D3B	1,47	D3B	1,53
D4A	2	D4A	1,88
D4B	2,35	D4B	2,12
D4C	2,23	D4C	2,29

Zdroj: Vlastní analýza, 2024.

5.3 VÝSLEDKY ROZHOVORŮ

Pro doplnění informací o možnostech i mezích přístupnosti plzeňských divadel byl vytvořen strukturovaný rozhovor. Byl vymezen 8 otázkami, které byly formulovány jako podpurný materiál pro zjištěné informace z nezúčastněného objektivního pozorování provedeného výzkumníkem i subjektivního pozorování osobou s žitou realitou. Rozhovor byl proveden se zastupujícím managementem každého divadla, byly tedy provedeny celkem 4 rozhovory s vedoucími pracovníky, se kterými byl podepsán informovaný souhlas, který je přiložen v příloze č. 4.

Pro kontakt byla ve 3 ze 4 případů využita osobní schůzka, pouze v jednom případě byla využita emailová komunikace. Pro obě strany bylo příjemnější osobní setkání, v jednom případě to však nebylo uskutečnitelné. Během kontaktování respondentů emailovou komunikací jim byl sdělen důvod kontaktování a popis výzkumu. Všichni respondenti měli právo odmítnutí odpovědí. V informovaném souhlasu jsou sepsány zásady anonymity.

Součástí souboru otázek, přiloženého v příloze č. 3, bylo porozumění vyřešení přístupnosti pro osoby s omezením hybnosti, v tomto případě zúžené na osoby na invalidním vozíku. Otázky byly soustředěny na současné možnosti i meze přístupnosti divadel i na teoretické změny do budoucna, bylo umožněno vyjádřit vlastní názor, který dává respondentovi možnost se zamyslet nad skutečnou podstatou věci.

Pro zachování co největší anonymity respondentů je využito systému R (R1 říká, že...), které odpovídá rozdělení divadel. Následující text je rozdělen do několika kategorií podle otevřeného a axiálního kódování jednotlivých rozhovorů. Tyto kategorie jsou následující:

Tabulka č.2: Kategorie kódování

Kategorie č.1	Rekonstrukce
Kategorie č.2	Přístup do budovy
Kategorie č.3	Podpora samostatnosti
Kategorie č.4	Místa v sále
Kategorie č.5	Nouzová evakuace
Kategorie č.6	Změny do budoucna

Zdroj: Vlastní analýza, 2024.

5.3.1 REKONSTRUKCE

Naše první otázka směřovala na historii a rekonstrukci budovy, jak bylo, nebo případně nebylo, počítáno s lidmi s omezením hybnosti. V našem případě jsme se zaměřovali nejvíce na osoby na vozíku, proto je i rozhovor tak veden. Většina respondentů se shodla, že v minulosti se s těmito lidmi v budově moc nepočítalo, až později při rekonstrukcích se jednotlivé pověřené osoby snažili udělat vše proto, aby byly zohledněny jejich potřeby. Často zmiňovali možnost zásahu do rekonstrukce, aby bylo vše dle představ a vyhovující. „Výhodou bylo, že jsme se mohli podílet na projektu rekonstrukce, protože spolupráci s vozíčkáři jsme už měli zažitou, tak jsme s některými věcmi mohli počítat“ (R3). Stejně tak R2 upozorňuje na vstřícnost, která byla pro rekonstrukci zásadní: „Při rekonstrukci byl kladen velký důraz na to, aby bylo divadlo lehce přístupné i pro lidi, který jsou omezení, aby se mohli dostat vlastně kamkoliv“ (R2). Největším problémem v této oblasti, na kterém se shodli 3 ze 4 respondentů, je historie dané budovy, ve které divadlo sídlí, a nemožnost velkého zásahu. Na to reaguje R1: „No ono je to dost náročný tady něco měnit, je to historická budova a dřív se s tím nepočítalo, ale snažili jsme se to upravit, jak to jen šlo.“

5.3.2 PŘÍSTUP DO BUDOVY

Respondenti v této oblasti popisovali možnosti i meze přístupu do budovy. Často zmiňovali boční či zadní vchody, ať už je využívají či nikoliv. „U nás je to problém, musí se zezadu přes dvůr a potom plošinou nahoru do přízemí k výtahu. Do divadélka je to ještě složitější, tam se musí přes sklep“ (R4). Shoduje se tak s R1, u kterých je vchod do D1A vedlejším vchodem, aby to bylo přehledné a nemusely se dělat žádné úpravy budovy, do D1B i D1C už je to vyřešeno bezbariérově a výtahem. Využití hlavního vchodu pro všechny popisuje R2: „Mně se líbí, že přístup není nikde z boku, že není ukryt a že má divák-vozíčkář stejný přístup jako člověk bez omezení a je hned v centru dění“ (R2). Na některých místech se využívá plošina, jinde výtah, záleží, jaké jsou kde možnosti a jak co funguje. „Ten, kdo tu nepracuje, tak by asi dokázal najít chyby, ale já, jak se tu pohybuju dlouho, tak nemám takový odstup, a to co nějak funguje, tak mi přijde, že je dostačující“ (R2).

5.3.3 PODPORA SAMOSTATNOSTI

Respondenti se shodují na potřebě individuálního přístupu k těmto lidem, zároveň ale zmiňují, že je nechtějí nijak omezovat v jejich samostatnosti. „Všichni si hájí svá práva a potřebu samostatnosti, a to plně respektujeme a snažíme se tak, jak nám to oni sami dovolí“ (R3). „Často je to takový přátelský, pracujeme s nimi individuálně a oni se vracejí a pak už je známe a víme, co čekat“ (R4). Někteří se shodují na tom, že když absentuje vhodný přístup, je náročnější jim podat takovou míru inkluze, která by byla vhodná. „Všechno je dáno tím přístupem, když bude veden do divadla temnými uličkami, tak nikdy nebude tolik přijímán. Snažíme se vyjít vstříc a využít individuální přístup“ (R2). „My se snažíme je podporovat tím, že mají v D1B i C stejný přístup ke všemu, u D1A to ale nejde, jako tam s tím nehnete“ (R1).

Stejně tak je personál jednou z klíčových charakteristik celého divadla, a i ten může v divadle vytvářet bariéry, nebo je naopak bourat. Někteří respondenti se shodují na tom, že práce v divadelním prostředí předem určuje styl chování a pocitů sounáležitosti a podpory. Žádný z respondentů neuvedl konkrétní příklad speciálního školení, které by bylo prováděno, opakovalo se jen školení ohledně ovládnání plošiny. *„Když u nás někdo nastoupí, prochází takzvaným školením od hlavního pořadatele, který říká, co a jak, ale často se zaměstnanci učí až za běhu“* (R4).

5.3.4 MÍSTA V SÁLE

Jedním z důležitých témat byla místa v sále, jejich počet a rozložení. Většina respondentů se shoduje na náročnosti správného uspořádání a podle výpovědi většiny se s tím pracuje operativně podle počtu lidí na vozíku. Většinou jsou místa pro vozíčkáře v dolní řadě nebo na kraji určité řady. *„Musíme mít konkrétní místa, která můžeme poskytnout 2-3 maximálně, jinak by překáželi nebo nic neviděli“* (R4), *„Ty místa jsou prostě takhle projektovaná, operativně se dají spolužáci přesadit, aby seděli blízko něj“* (R2), *„Tím, že je to multiprostor, tak je to náročnější, ale vždycky se snažíme, aby ten člověk to místo měl, ale je pravda, že si ho nemůže vybrat“* (R3), *„On ten samotný sál v D1A je uzpůsobený špatně, všude jsou tam schody a je to naplácaný k sobě, takže být na kraji je tam jediná možnost. U D1B je to vzhledem k rozložení vymyšlený dobře, 4 místa jsou dostačující.“* U D1C zmiňuje problém elevace, který znemožňuje dát vozíčkáře jinam než na úroveň první řady (R1). R4 ale zmiňuje možné problémy s navýšením míst pro osoby na vozíku, které se týkají financí, které by nastaly v případě poskytnutí více míst osobám na vozíku.

5.3.5 NOUZOVÁ EVAKUACE

Jedním ze sledovaných faktorů, která se v rámci rozhovorů rozkrývaly, byla nouzová evakuace, jejíž řešení bývají během pozorování skryta. Vzhledem k různosti staveb se odpovědi rozcházejí, ale ve dvou případech se protnuly a výsledkem byl, v případě paniky, stejný způsob řešení. R1 popisuje problematiku celé situace a zaměřuje se na počet vozíčkářů v divadle, kdy zmiňuje, že „*v případě dvou nebo tří se využije plošina nebo výtah, záleží na scéně. V případě, že by jich bylo víc, tak by využili svoje asistenty, který by je museli vynést.*“ Z výpovědi R2 je patrné, že nejsou na tuto záležitost zcela připraveni. V případě jedné osoby na vozíku se nejedná o takový problém, jelikož sjede plošinou. V případě více lidí v budově se odpověď protnula s odpovědí R4: „*Nejrychlejší evakuací jsou v tomto případě ruce*“ (R2), na což navazuje i výpověď R4.: „*My máme elektrický výtah, ale v případě poruchy nezbyde nic jiného než ruce*“ (R4). R3 popisuje výhodu nádražní budovy v tom, že v takovém případě je člověk hned mimo nebezpečí. Dále popisuje ještě R4 povinné protipožární školení, kde se klade důraz i na osoby na vozíku.

5.3.6 ZMĚNY DO BUDOUČNA

Poslední otázky se zaměřovaly na osobní názor managementu, který má největší možnost zásahu do konkrétních úprav a na možné změny do budoucna, co se týká přístupnosti lidí s omezením hybnosti do daného divadla. Většina respondentů se shodla na tom, že přístupnost v divadle je a jde jen o drobné nebo zásadnější úpravy, které by ale spíše dodaly lidem na vozíku větší pocit komfortu a jistoty. „*Snažíme se být plně otevření a přátelský, ale víme, že ten chybějící výtah je bariéra. Máme to ale v plánu a snažíme se to řešit*“, popisuje například R3 s tím, že se obecně věnují minoritám, a pokud mají zpětnou vazbu od konkrétních návštěvníků, lépe se jim s tím nadále pracuje.

V tom se shoduje s R2: „*Bylo by zajímavé mít jako protipól někoho na vozíku, konfrontovat se s ním, jak mu to tady přijde. Pak už by se to dalo upravit snáz, protože by to bylo přínosný.*“ R4 se naopak shoduje s R1, že je velmi náročné dělat v historické budově nějaké změny, protože „*s památkáři prostě nehnete*“ (R1). Co se týká možných změn, R1 připouští, že v D1A chybí přístup k bufetu, ale nepřichází s žádným návrhem řešení. V D1B a D1C nenachází žádné zásadní problémy, na které by bylo třeba reagovat. R2 konstatuje chybějící informace na webových stránkách, možnou změnu parkovacího místa (alespoň jednoho) pro vozíčkáře, „*možná jen tak výhledově, že by to skutečně dalo pocit, že je to tady bezbariérové, odstranit ten schod u vchodu.*“ R3 pracuje na výstavbě výtahu a R4 se zamýšlel jen teoreticky, z důvodu památkově chráněné budovy, nad přístavbou druhého výtahu do přední části divadla, protože „*tahle část budovy není vlastně vůbec pokrytá a tady už to není jen o vozíčkářích, ale i o seniorech atd.*“, i když vzápětí své úvahy dementoval tím, že to stále nesplní svůj účel z důvodu několika schodů, které jsou u hlavního vchodu.

6 SHRNU TÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Na závěr je vhodné zjištěná data shrnout, porovnat výzkumné metody, mezi které řadíme objektivní pozorování, subjektivní pozorování osobou s žitou realitou a rozhovor s managementem divadla, mezi sebou a reflektovat naplnění jednotlivých cílů, které byly pro tuto práci stanoveny. Jedná se o velmi důležitou součást celé práce.

Prvním dílčím cílem, který jsme zkoumali, bylo *Zjistit, jakou mají možnost se osoby s omezením hybnosti do divadla dostat*. Ze subjektivní zkušenosti osoby s žitou realitou, RP1 vyplývá, že největší bariéry shledal v nevhodném vstupu, který byl často z boku nebo zezadu. Naopak podané informace mu připadaly dostačující. V rozhovoru s managementem jsme této oblasti věnovali 2 otázky, ze kterých můžeme obecně zmínit, že management vnímá potřebu rozsáhlých úprav do budovy. Ty jsou ale, vzhledem k většině budov, ve kterých se divadla nachází, téměř nemožné, vzhledem k budovám památkově chráněným. Skoro nikdo neshledal problém v nedostatku informací či nevhodnosti cesty od parkoviště. Z objektivního pozorování můžeme zmínit, že největší problém shledáváme v přístupu do samotných budov, které jsou často velmi bariérové. Stejně tak pokladny považujeme ve většině budov jako bariérové. Znemožňují totiž divákovi na vozíku si zakoupit vstupenku na místě. S tím souvisí i potřeba kontaktovat divadlo dopředu, což vozíčkáři brání v pocitu přijetí a samostatnosti.

Druhým zkoumaným dílčím cílem bylo *Zjistit, jak se mohou osoby s omezením hybnosti po divadle pohybovat*. Ze subjektivní zkušenosti RP1 vnímáme velké bariéry. Nejčastěji shledal bariéry v nepřístupnosti veškerých pater, bariéry objevuje i v případě šatny či bufetu, jejichž pulty jsou ve výšce, která osobě na vozíku nevyhovuje. Vychvaluje všude přítomnou bezbariérovou toaletu, i když i v ní shledává problémy, nejčastěji

umístění pouze v dámské sekci. Významným problémem je pro RP1 nouzová evakuace, která je ve zkoumaných divadlech nedotažena. Rozhovor s managementem divadla odkryl některé nemilé skutečnosti, mezi které můžeme zařadit problémy s financemi v případě, že by se přidalo více bezbariérových míst, problémy s elevací sálu, která brání možným úpravám. Opět jsme zde narazili na problém památkově chráněných budov, které nedovolují velké úpravy a často vytvořené úpravy jsou jediným možným řešením. Nouzovou evakuaci vnímá management jako nejlepší možnou, jakou daná budova umožňuje. Z objektivního pozorování vyplývá hned několik problémů, mezi které řadíme nedostatečně vyřešená místa v sále, která jsou často jen na jednom z krajů, či úplně dole nebo úplně nahoře, a je jich málo. Ani jedna z těchto variant není zcela vhodná pro osoby s omezením hybnosti. Jako další shledáváme celkově problémy v nevhodné výšce. V nevhodné výšce šatnového pultu, bufetového pultu, bufetových stolků či programu. V některých analyzovaných divadlech je program vyřešen umístěním na stolky u bufetu, případně na toalety. Rovněž se shodujeme s RP1 v nevhodnosti umístění jediné toalety do dámské sekce. Nouzová evakuace je v některých budovách vhodně vymyšlena a provedena, jinde není vyřešena a divadlo není připraveno na nápor vozíčkářů.

Posledním dílčím cílem bylo *Zjistit, jak se pracovníci divadla staví k přijímání osob s omezením hybnosti*. RP1 vnímá personál pozitivně, registruje jeho snahu o podporu, zároveň by měl ale často raději pocit větší samostatnosti než doteď. Management často popisoval snahu o podporu osob na vozíku a vytvoření pracovní-přátelského vztahu mezi personálem a návštěvníky. Dle objektivního pozorování se dá konstatovat přehled personálu o osobách na vozíku v době divadelního představení,

v některých divadlech personál usiluje o plné začlenění osoby s omezením hybnosti, v některých naopak neprojevuje takovou snahu.

Mezi dílčí otázky náleží *Jak je bezbariérovost ukotvena v zákoně?* čemuž se věnujeme především v teoretické části. Do konce roku 2023 byla platná Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, kde byly přesně popsány konkrétní úpravy týkající se bezbariérovosti prostředí. Začátkem roku 2024 nabyl účinnosti Zákon č. 283/2021 Sb., Stavební zákon, který v některých svých ustanoveních rovněž bezbariérovost upravuje.

Druhá dílčí otázka *Jak se bude bezbariérovost měnit?* se protнула s otázkou na management divadla, jak by divadlo upravil, aby se stalo více bezbariérové. Většinou se jednalo o drobné úpravy, které by nebyly finančně náročné, i když někteří respondenti zmiňovali i větší úpravy, o kterých se často již diskutuje. My přinášíme možné návrhy řešení, které jsou více popsány v 7. kapitole.

Máme-li se vyjádřit k naplnění (či nenaplnění) hlavního výzkumného cíle práce, podařilo se ho naplnit. Dospěli jsme k závěru, že všechna divadla jsou, ať se jedná o památkově chráněné budovy či nikoliv, povětšinou částečně přístupná. V jediném případě našeho výzkumného vzorku lze konstatovat úplnou přístupnost pro osoby s omezením hybnosti, i když se průměrné skóre přibližuje hranici mezi úplnou a částečnou přístupností. Ve všech divadlech jsme, za pomoci třech výzkumných metod, byli schopni analyzovat jak dostupné možnosti, tak ale i meze přístupnosti divadel. Díky objektivnímu pozorování jsme měli možnost nahlédnout do problematiky přístupnosti více odborně a nalézt i běžně nezaznamenanatelná omezení v přístupnosti. Díky subjektivnímu pozorování osoby s žitou realitou jsme získali praktický vhled do problematiky přístupnosti

a dostali jsme možnost nahlédnout na přístupnost jednotlivých divadel z pohledu někoho, kdo má žitou zkušenost. Rozhovor s managementem divadla nám dodal doplňující pohled na již vyzkoumané možnosti i meze přístupnosti.

Velkým úskalím celého výzkumu, který se potvrdil ve výsledcích, byla bariéra památkově chráněných budov, ve kterých divadla sídlí. 3 z 5 zkoumaných budov, jsou nějakým způsobem tímto směrem omezena v možných větších úpravách pro osoby s omezením hybnosti. Celkový rozsah práce nám nedovolil se tématu věnovat hlouběji a sami si uvědomujeme, že se jedná o malý výzkumný vzorek a pro skutečné změny by byl potřeba daleko větší a širší výzkum zahrnující několik měst, která by se dala porovnat. Téma je dle našeho pohledu málo zkoumáno a řešeno a zasloužilo by si daleko více prostoru pro skutečné změny. Příkladem by mohla být analýza přístupnosti divadel napříč celou Českou republikou, která by nejen odhalila nedostatky přístupnosti současných divadel, ale zároveň by na tuto problematiku upozornila i veřejnost. Navrhnout, postavit a využívat plně inkluzivní divadlo, které ctí zásady univerzálního designu by se mělo časem stát samozřejmostí.

7 DOPORUČENÍ DO PRAXE

V této kapitole se zaměřujeme na cíl aplikovatelný do praxe. Ten byl pro tuto práci vymezen jako návrh doporučení pro zlepšení přístupnosti divadel pro osoby s omezením hybnosti. Rozhodli jsme se, pro větší přehlednost a efektivitu, rozdělit doporučení na jednotlivá divadla a jejich scény.

D1

D1A je nejkomplicovanější ze všech zkoumaných divadel, jelikož je nejméně přístupné, zároveň jde ale o nejstarší divadlo, které na území města Plzně, i v našem výzkumu je. Možnou variantou pro zlepšení by mohla být mobilní plošina u 3 schodů z přízemí k hlavnímu vchodu, což demonstrujeme v objektivním pozorování. Tak by se dal vyřešit problém přístupu alespoň k jednomu z bufetů. Další možností úpravy, kterou navrhuje, je přidat program a obsazení momentálního představení do výšky očí, která je vhodná jak pro osoby na vozíku, tak i pro mladší publikum. Příkladem by mohl být mobilní panel, který by byl umístěn pod vývěskou s informací o obsazení představení. Třetí teoretickou úpravou, i když zde je otázka památkářů, zda by takovou úpravu povolili, je vyndání sedaček ze 2-3 lóží, což by umožnilo větší variabilitu míst a možnost výběru – na kraji řady nebo v lóži. U D1B je zcela nepochopitelný zvolený styl stavby, který na bezbariérovost myslel jen okrajově. Jedná se o stavbu vystavěnou již za platnosti vyhlášky, přesto nebyla veškerá nařízení dodržena. Příkladem může být pult šatny v nevyhovující výšce, strmé schody či nevhodné stoly u bufetu. V současné době je náročné stavbu zcela měnit. Příkladem alespoň částečného bezbariérového řešení by mohly být stoly u bufetu, které se dají pořídit i ve výšce vhodné pro vozíčkáře, dále odstranění bariér u šatny (vyšší lavičky místo kulatých uprostřed) nebo opět využití mobilního panel s aktuálním obsazením představení, který by byl ve výšce očí osoby na vozíku.

U D1C je možným návrhem na řešení bezprahový vstup do samotného předsálí, vhodnější uspořádání stolů u bufetu nebo možnost usazení v celé první řadě, nejen na jejích krajích.

D2

U tohoto divadla je jednoznačnou možností odstranění schodu u bezbariérového vchodu, který by zajistil příjemnější vstup do budovy a zároveň by se jasně prezentoval jako bezbariérový. Druhým možným, a velmi potřebným řešením je zajištění parkovacího místa. Možností je parkování zezadu budovy, případně přidělení vlastního parkovacího místo přímo před vchodem. Vnímáme problematiku bezbariérového místa vzhledem k okolní obytné zóně, ovšem jedná se o potřebnou součást divadla. Další úpravou, na které se již pracuje, je přidání informací o bezbariérovosti na webové stránky divadla. Možnou úpravou je větší zpřístupnění D2B, tedy zpřístupnění z obou stran sálu, což by návštěvníkovi na vozíku umožňovalo si vybrat stranu, ze které chce představení shlédnout. Posledním návrhem na řešení jsou stolky u bufetu, zvláště ty v chodbě, které mají jednu nohu, která brání osobě na vozíku pod něj zajet. Návrhem je tedy pořízení jiných, vhodnějších stolků.

D3

Třetí z pozorovaných divadel je nejpřístupnější, jak z pohledu výzkumníka, tak z pohledu osoby s žitou realitou a je tedy velmi komplikované přijít na návrh vylepšení divadla. Úpravou, o které se ví, a se kterou společnost dlouhodobě počítá, je výtah, který by byl nejlepším řešením přístupnosti dolního patra budovy. Druhým návrhem na řešení je zpřístupnění pánské toalety rovněž pro osobu s omezením hybnosti.

D4

Stejně jako D1 je D4 historickou a památkově chráněnou budovou, takže veškeré úpravy navržené v této práci jsou jen teoretickou variantou, jak zlepšit přístupnost právě tohoto divadla. Prvním návrhem, na kterém jsme se shodli s managementem je přidání výtahu do přední části, která není nijak pokryta, a proto sály v této části jsou tedy bariérové.

Tento výtah by mohl teoreticky vyřešit i přístupnost do D4C, kam se momentálně dostane osoba na vozíku jen přes sklep. Druhou možnou úpravou je zpřístupnění hlavního vchodu pomocí odstraňovací rampy. Jedná se o 6 schodů, které by rampa mohla pokrýt. Osoba na vozíku by tak měla větší důstojnost a nemusela by přicházet zadním vchodem přes dvě plošiny. Třetím možným návrhem řešení je snížení vydávacího pultu u bufetu, který je zcela nepřizpůsoben osobě na vozíku. Úprava by se dala zajistit pohyblivým stolem, který by byl v maximální výšce natažené ruky osoby na vozíku, odkud by si vozíčkář mohl vlastní objednávku odebrat sám a nepotřeboval by k tomu asistenta.

Pro zajištění co největší míry skutečné přístupnosti pro osoby na vozíku by měla být tato osoba přítomna a veškeré úpravy by se s ní měly konzultovat.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo teoretické a výzkumné zhodnocení možností a mezí přístupnosti plzeňských divadel pro osoby s omezením hybnosti, konkrétně pro osoby na vozíku. Výzkumná část se věnovala konkrétním možnostem i mezím přístupnosti předem stanovených divadel. Byly využity některé techniky sběru dat.

Během zpracování práce jsme si uvědomili aktuálnost a důležitost tématu přístupnosti budov veřejného zájmu, do kterých spadají i divadla. Tohle téma vyžaduje velkou míru pozornosti a konkrétní opatření, která jsme se snažili nastínit. Na základě provedeného výzkumu jsme získali větší přehled o možnostech i mezích přístupnosti plzeňských divadel pro osoby s omezením hybnosti. Naše zjištění naznačuje posun. Od doby, kdy nebylo s lidmi s omezením hybnosti při návštěvě divadel vůbec počítáno, do současnosti, kdy se, jak práce dokazuje, situace zlepšuje. Stále ale existuje ještě mnoho bariér, na kterých je třeba pracovat. Nepřístupné hlavní vchody, nedostatek míst v sále, jejich nevhodné umístění nebo problematika nouzová evakuace jsou pouze některé z problémů, kterým osoba s omezením hybnosti při návštěvě divadla dosud čelí. V práci navrhujeme některá konkrétní opatření, která by mohla přístupnost zlepšit, zároveň si ale uvědomujeme problémovost při úpravě památkově chráněných budov.

Věříme, že naše práce přispěje k diskusi o této problematice a může do budoucna sloužit jako podnět k dalším krokům směřujícím k vytvoření plně bezbariérového kulturního prostředí nejen v plzeňských divadlech. Každý z nás se totiž jednou může octnout v situaci, kdy se stane osobou s omezením hybnosti, ať už kvůli věku či úrazu. Zajistit, aby byla kultura přístupná pro nás všechny je tak základním pravidlem fungující inkluzivní společnosti. Naším vnitřním cílem je vytvořit rovné příležitosti a zajistit tak plně přístupné kulturní prostředí pro budoucí generace.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BERNARD, Jan, 1983. *Co je divadlo*. Praha: Státní nakladatelství pedagogické. ISBN: 14-405-83.
2. ČADOVÁ, Eva a kol., 2015. *Katalog podpůrných opatření pro žáky s potřebou podpory ve vzdělání z důvodu tělesného postižení nebo závažného onemocnění: dílčí část*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN: 80-244-4315-8.
3. ČESKÁ REPUBLIKA, 2009. *Vyhláška č. 398/2009 Sb. O obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb*. Zrušena k 1.1.2024.
4. ČESKÁ REPUBLIKA, 2021. *Zákon č. 283/2021 Sb. Stavební zákon*.
5. DEDERA, Milan, 2023. *Statistika kultury České republiky*. Dostupné z: <https://www.statistikakultury.cz/> [citováno 23.11.2023].
6. Divadlo.net, 2024. Dostupné z: <https://divadlo.net/> [citováno 23.11.2023].
7. Divadlo Alfa, 2024. Dostupné z: <https://www.divadloalfa.cz/index.php/cz/> [citováno 26.11.2023].
8. Divadlo Josefa Kajetána Tyla, 2024. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/> [citováno 26.11.2024].
9. EUROPEAN COMMISSION, 2016. *Access City Award 2016*. Luxembourg: Publication Office of the European Union. ISBN: 92-79-55293-9.
10. FILIPOVÁ, Daniela, 1998. *Život bez bariér: Projekty a rekonstrukce*. Praha: Grada. ISBN: 80-7169-233-6.
11. FILIPOVÁ, Daniela, 2002. *Projektujeme bez bariér*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN: 80-86552-18-7.
12. HENDL, Jan, 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-040-2.
13. *Informační portál českého divadla*. Online. Divadelní adresář. 2024. Dostupné z: <https://www.divadlo.cz/> [citováno 25.11.2023].
14. JOHANCENTRUM, 2024. *Moving Station*. Dostupné z: <https://www.johancentrum.cz/aktuality-ag1/> [citováno 26.11.2023].
15. KECKLUND, Lena, ANDRÉE, Kristin, BENGTSON, Staffan et al., 2012. *How Do People with Disabilities Consider Fire Safety and Evacuation Possibilities in Historical Buildings? A Swedish Case Study*. *Fire Technology*. S. 27-41. DOI: 10.1007/s10694-010-0199-0.
16. KROUPOVÁ, Kateřina a kol., 2016. *Slovník speciálněpedagogické terminologie*. Praha: Grada. ISBN: 80-247-5264-8.
17. KROUPOVÁ, Kateřina, HANÁKOVÁ, Adéla a kol., 2021. *Úprava prostředí pohledem osob se zdravotním postižením*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN: 80-244-5897-7.

18. MĚŠŤANSKÁ BESEDA, 2024. Dostupné z: <https://mestanskabeseda.cz/> [citováno 28.11.2023].
19. NOVOSAD, Libor, 2011. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita*. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-873-9.
20. OCHRANA, František, 2019. *Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu*. Praha: Karolinum. ISBN: 80-246-4204-8.
21. OSN, 2022. *Úmluva o právech osob se zdravotním postižením*.
22. PETTERSSON, Cecilia, BAUDIN, Katrina a HEDVAL, Per-Olof, 2022. *The struggle for access – a qualitative document study of how people using wheeled mobility devices experience exclusion and discrimination*. Örebro: Taylor & Francis group. DOI: 10.1080/17483107.2022.2107094.
23. PREISER, Wolfgang a SMITH, Korydon, 2010. *Universal design handbook*. New York: McGraw-Hill. ISBN: 0-07-162923-2.
24. REICHL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN: 80-247-3006-6.
25. SLOWÍK, Josef, 2016. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN: 80-271-0095-8.
26. SLOWÍK, Josef, 2022. *Inkluzivní speciální pedagogika*. Praha: Grada. ISBN: 80-271-3010-8.
27. ŠESTÁKOVÁ, Irena a LUPAČ, Pavel, 2010. *Budovy bez bariér: Návrhy a realizace*. Praha: Grada. ISBN: 80-247-3225-1.
28. ŠNAJDROVÁ, Helena, 2007. *Bezbariérové stavby: Právní a normové prostředí, úpravy staveb pro pohybově postižené*. Brno: ERA. ISBN: 80-7366-084-0.
29. ŠVAŘÍČEK, Roman a ŠEĎOVÁ, Klára, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. ISBN: 80-7367-313-0.
30. VIKTORA, Viktor a ULRYCHOVÁ, Marta, 2015. *DJKT: 1965–2015*. Plzeň: Portál. ISBN: 80-260-8647-5.
31. Vláda ČR, 2014. *Národní rozvojový program mobility pro všechny*.
32. Vláda ČR, 2020. *Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2021–2025*. Praha: Úřad vlády české republiky. ISBN: 80-7440-255-5.
33. ZDAŘILOVÁ, Renata, 2011. *Bezbariérové užívání staveb: Metodika k vyhlášce č. 398/2009 Sb. o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb*. Praha: ČKAIT. ISBN: 80-87438-17-6.

SEZNAM SCHÉMAT, TABULEK A FOTOGRAFIÍ

Schéma č. 1: Konceptualizace a operacionalizace cílů práce

Schéma č. 2: Oblasti pozorování

Tabulka č. 1: Porovnání pozorování

Tabulka č. 2: Kategorie kódování

Fotografie č. 1: Pokladna

Fotografie č. 2: Samoobslužný bar

Fotografie č. 3: Šatna

Fotografie č. 4: Stoly u bufetu

Fotografie 5: Vchod

Fotografie č. 6: Místa v sále

Fotografie č. 7: Rampa

Fotografie č. 8: Stupínek

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Záznamový arch

Příloha č. 2: Seznam otázek rozhovoru

Příloha č. 3: Informovaný souhlas 1

Příloha č. 4: Informovaný souhlas 2

Příloha č. 1: Záznamový arch

ZÁZNAMOVÝ ARCH PRO POZOROVÁNÍ

PŘED PŘÍCHODEM	Hodnocení	UVNITŘ DIVADLA	Hodnocení	PERSONÁL	Hodnocení
Informace na stránkách		Šatny		Vyškolenost	
Pokladny		Chodby		Informovanost	
Vyhrazené místo		Povrch		Schopnost pomoci	
Cesta od parkoviště		Dveře			
Cesta od MHD		Bufet		Nouzová evakuace	
Vchod		Program / informační tabule			
		Výtah			
		WC			
		Sál			

Příloha č. 2: Seznam otázek rozhovoru

Strukturovaný rozhovor s managementem divadla

KÓD DIVADLA:**DATUM:**

1. Jak bylo při výstavbě / rekonstrukci pamatováno na osoby s omezením hybnosti?
2. Jak máte zajištěn přístup pro lidi s omezením hybnosti do divadla?
3. Jaká podnikáte opatření, aby se u vás cítila osoba s omezením hybnosti integrovaně / inkluzivně?
4. Jak probíhá návštěva osoby s omezením hybnosti u vás?
5. Jak máte ošetřenou dostatečnou znalost a schopnost pomoci zaměstnanců?
6. Jaké jsou postupy evakuace osoby s omezením hybnosti?
7. Jaká je v tomto divadle podle vašeho pohledu přístupnost? Dalo by se tady něco změnit? Co přesně? Máte návrhy řešení?
8. Víte o nějakých budoucích změnách, které přístupnost vašeho divadla zlepší? O kterých? Případně: Jak byste ho vy osobně upravil, tak, aby se stalo více bezbariérové?

Příloha č. 3: Informovaný souhlas 1**Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu pro bakalářskou práci**

Název práce: Přístupnost divadel ve městě Plzeň pro osoby s omezením hybnosti

Autorka práce: Anna Bošková

Obor, univerzita: Speciální pedagogika, Západočeská univerzita v Plzni

Předmět a provedení:

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit stav divadel v Plzni s ohledem na přístupnost pro osoby s omezením hybnosti. Jednou z výzkumných metod se rozhovor s managementem divadla, která napomáhá k celkovému vyhotovení bakalářské práce.

Jedná se o nahrávaný strukturovaný rozhovor v délce cca. půl hodiny. Předem Vám bude zaslána struktura rozhovoru, abyste se na něj mohl/a připravit. Nahrávka bude následně doslovně přepsána a po celou dobu bude k dispozici pouze autorce práce.

Takto získaná data budou analyzována a interpretována, výsledky budou následně sepsány v bakalářské práci. V závěrečné interpretaci se následně mohou vyskytnout doslovné citace části rozhovoru.

Údaje vedoucí k Vaší identifikaci budou anonymizovány. Vámi poskytnuté informace jsou důvěrné a slouží pouze pro účely této bakalářské práce. V textu práce nebude tento informovaný souhlas uveden, pouze bude v příloze připojen vzor dokumentu.

Výsledná bakalářská práce bude vedena v archivu Západočeské univerzity v Plzni.

Prohlášení:

Souhlasím s účastí na rozhovoru a dalších souvisejících informací.

Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.

Rozumím tomu, že nemusím odpovídat na obtížné otázky a zároveň mám možnost ptát se na jakékoliv otázky ohledně výzkumu a dané práce.

Jméno a příjmení:

Datum a podpis:

Příloha č. 4: Informovaný souhlas 2**Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu pro bakalářskou práci**

Název práce: Přístupnost divadel ve městě Plzeň pro osoby s omezením hybnosti

Autorka práce: Anna Bošková

Obor, univerzita: Speciální pedagogika, Západočeská univerzita v Plzni

Předmět a provedení:

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit stav divadel v Plzni s ohledem na přístupnost pro osoby s omezením hybnosti. Jednou z výzkumných metod je subjektivní zkušenost osoby s žitou realitou, která napomáhá k celkovému vyhotovení bakalářské práce.

Jedná se o subjektivní pozorování v divadlech (divadla jsou celkem 4 a mají dohromady 10 scén), které bude probíhat za pomoci šablony vytvořené pro zaznamenávání Vašich poznatků. Připojen je i zvukový záznam, který bude sloužit pro zachycení všech podstatných informací a bude k dispozici pouze autorce práce.

Takto získaná data budou analyzována a interpretována, výsledky budou následně sepsány v bakalářské práci. V závěrečné interpretaci se následně mohou vyskytnout doslovně zachycené věty ze zvukového záznamu.

Údaje vedoucí k Vaší identifikaci budou anonymizovány. Vámi poskytnuté informace jsou důvěrné a slouží pouze pro účely této bakalářské práce. V textu práce nebude tento informovaný souhlas uveden, pouze bude v příloze připojen vzor dokumentu.

Výsledná bakalářská práce bude vedena v archivu Západočeské univerzity v Plzni.

Prohlášení:

Souhlasím s účastí na pozorování a dalších souvisejících informací.

Rozumím výše uvedenému textu a souhlasím s jeho obsahem.

Rozumím tomu, že se nemusím vyjadřovat ke všem oblastem pozorování a zároveň mám možnost ptát se na jakékoliv otázky ohledně výzkumu a dané práce.

Jméno a příjmení:

Datum a podpis: